

2016 Yılında Yaşanan Terör Olaylarının Mizah Dergilerine Yansıması

Reflections of the Terrorist Attacks in 2016 on Humor Magazines

Elif TÜRTEN*

Öz

Karikatür ve siyaset, basın tarihi boyunca yakın ilişki içinde olmuştur. Dönemin siyasi yapısı, o dönemde yaşanan siyasi ya da siyasi olaylara bağlı olarak gelişen toplumsal olaylar, siyasi aktörler, karikatürlerde ve mizah dergilerinde yer bulmuştur. Ülkemizde ise 2016 yılı gündem açısından çok yoğun geçmiştir. 2016 yılı boyunca 27 terör saldırısı gerçekleşmiştir. Bu saldırılarda yüzlerce kişi hayatını kaybetmiş, binlerce insan da yaralanmıştır. Çalışmada ise, 2016 yılında yaşanan ve ülkeyi derin yasa boğan terör olaylarının mizah dergilerinde nasıl ele alındığı, bunlara mizah dergilerinde ne kadar yer verildiği ve terör olaylarının nasıl değerlendirildiği incelenmiştir. Çalışmanın araştırma sorusunu, çalışmaya konu olan mizah dergilerinin siyasi eğilimlerinin ve ideolojik yapılarının karikatürlere nasıl yansıdığı oluşturmaktadır. Bu bağlamda Penguen, Gırgır ve Uykusuz dergilerinin kapak sayfaları, Teun van Dijk'in "eleştirel söylem analizi" yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Bu dergiler, siyasi karikatür dergiciliğinin önemli örneklerini oluşturmaları ve Türkiye'de geniş okuyucu kitlesine sahip olmaları nedeniyle araştırma nesnesi olarak seçilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda konu ile ilgili Penguen Dergisi'nde 8, Gırgır Dergisi'nde 6, Uykusuz Dergisi'nde 7 kapak sayfası çizilmiştir. Çalışmada toplam 21 kapak sayfası incelenmiştir. Penguen Dergisi, olaylara terör saldırılarına maruz kalan insanlar açısından bakmıştır. Gırgır Dergisi olaylara eleştirel yaklaşmıştır. Ancak konuyla ilgili en sert eleştiri Uykusuz Dergisi yapmıştır. Genel olarak terör olaylarından duyulan üzüntü, karikatürlerde yer bulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mizah, Karikatür, Terör, Mizah Dergileri.

Abstract

Cartoon and politics have been in close relationship throughout the history of the press. Political structure of the period, social events that developed due to the political or political events that took

* Arş. Gör. Gümüşhane Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, elifturten@gmail.com

place at that time and political actors are reflected on the caricatures and humor magazines. In our country, the year 2016 was very intense in terms of agenda. 27 terrorist attacks took place throughout 2016. During these attacks, hundreds of people lost their lives and thousands were injured. In the study, it was investigated how the terrorist incidents in 2016, which the country experienced in a state of mourning, were handled in the humor magazines, how much space was provided and how the terrorist incidents were evaluated. In this regard, the research question is set as how the political trends and ideological structures of the humor magazines that are the subject of study are reflected in the cartoons. In this context, cover pages of Penguin, Gırgır and Uykusuz Magazines were used as a method of critical discourse analysis by Teun van Dijk. These magazines were selected because they constitute important examples of political cartoons and have a large reader base in Turkey. As a result of the examination, 8 cover pages were drawn in Penguen Magazine, 6 in Gırgır Magazine and 7 in Uykusuz Magazine. A total of 21 cover pages were examined in the study. The Penguen Magazine approached at people who were exposed to terrorist incidents. Gırgır Magazine criticized the events. However, the most serious criticism about the subject was made by Uykusuz Magazine. In general, disappointment from terrorist events has found place in cartoons.

Keywords: Humor, Cartoon, Terror, Humor Magazines.

Giriş

Mizah ve siyaset ilişkisi, araştırma literatüründe çoğunlukla bir bütün olarak ele alınmıştır. Mizahın hemen her türüne, siyaset bir şekilde dâhil olmuştur. Karagöz'ün hayalbazına, Meddahın anlatısına, Nasreddin Hoca ve Bektaşî fıkralarına bir mizah unsuru eşlik etmiştir. Türk basınında ise mizah-siyaset ilişkisi geleneksel güldürülerin izleri ile varlığını sürdürmüştür. Mizah dergilerindeki yazılarda ve karikatürlerde siyaset doğrudan kendini göstermiştir (Özdiş, 2010, s. 109). Türk basın tarihine bakıldığı zaman mizah dergilerinin genel olarak belediye sorunları, savaş ve barış, toplumsal yaşam, kadın-erkek ilişkileri, ekonomi, Batılılaşma, eğitim ve politika gibi temel konular etrafında şekillendiği görülmektedir. Ülkemizde ilk karikatürün görüldüğü ve yazılı mizahın temellerinin atıldığı 1870 tarihli Diyojen'den günümüze kadar politika, mizah dergiciliğinde ve karikatürlerde büyük bir yer bulmuştur. Tek partili dönem, çok partili hayata geçiş, günümüze kadar uzanan dönemde yaşanan siyasi olaylar, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve siyasi parti liderleri gibi siyasi aktörler, karikatüristlerin ve mizah dergilerinin en önemli malzemesi olmuştur.

Ülkemiz 2016 yılı boyunca sıkıntılı günler geçirmiştir. Siyasi gündemi oldukça yoğun olan 2016 yılında yaklaşık 27 terör saldırısı gerçekleştirilmiştir. Bu saldırılar, askerlere, polisler ve halka yönelik yapılmıştır. Havalimanından ilçe merkezlerine, polis merkezlerinden adliyeye kadar farklı alanlarda gerçekleştirilen saldırılarda yüzlerce kişi yaşamını yitirmiş, binlerce kişi de yaralanmıştır. "2016 Yılında Yaşanan Terör Olaylarının Mizah Dergilerine Yansıması" başlıklı bu çalışmada ise öncelikle mizah, karikatür ve siyasi karikatürün kuramsal temelleri üzerinde durulacaktır. Daha sonra Türkiye'nin önemli siyasi mizah dergilerinden Penguen, Gırgır ve Uykusuz Dergilerinin

kapak sayfaları, Teun van Dijk'ın eleştirel söylem analizi bağlamında incelenecektir. Bu bağlamda, mizah dergilerinin terör olaylarını ele alış biçimi, terör olaylarına ne kadar yer verdiği ve nasıl yaklaştığı değerlendirilecektir. Bu kapsamda çalışmamızın temel araştırma soruları; “Penguin dergisinin siyasi eğilimi ve ideolojik tarafı karikatürlere nasıl yansımaktadır?”, “Gırgır dergisinin siyasi eğilimi ve ideolojik tarafı karikatürlere nasıl yansımaktadır?”, “Uykusuz dergisinin siyasi eğilimi ve ideolojik tarafı karikatürlere nasıl yansımaktadır?” şeklindedir.

Mizah ve Karikatür Kavramlarına Genel Bir Bakış

Mizah denildiği zaman akla gelen ilk kavram “gülme”dir. Mizah, gülme ile birlikte anılıyor olsa da mizah üzerine yapılan çalışmalar mizahı sadece bir eylemle tanımlamanın yetersiz olacağını gösterir. Mizah; kuramları, türleri, alanları, icra ortamları, işlevleri, kültürel yapı ile etkileşimi, sosyal ve siyasal etkileri ile açıklanabilecek bir disipline karşılık gelir (Kamiloğlu, 2013, s. 164). Cumhuriyet döneminin önemli karikatüristlerinden olan Ramiz Gökçe (1946) mizahı şu şekilde tanımlar:

Mizah, hakikate bir neşe projektörü dökmek hüneridir. Az sözle veya az çizgi ile çok şey düşündürmek sanattır. Bu bakımdan güzel sanatların en ince kollarından biri sayılmak lazım gelir. Ve bu incecik kol, taarruza geçtiği zaman en kalın pazırları yenebilir. Tercüme ve adapteye hiç muhtaç olmadığımız sanat şubelerinden biri budur (s. 1).

Literatürde eğlendirme, güldürme gibi anlamları olan mizahın en çok dillendirilen tanımı “güldürürken düşündürme”dir. Bu tanım mizahın sahip olduğu özelliklerden birine de işaret eder; hayatın komik ve güldürücü yönlerini ortaya koyan bir olgu olan mizah, akla dayanan bir sanat alanı olarak karşımıza çıkar. Mizah, yapılan en kaba şakadan en ince espiye kadar geniş bir alanda görülür. Bununla birlikte mizah, uyumsuzlukların birbirini beslemesi, sözde uyumlu parçaların ise bir bütünlük içinde sergilenmesi sonucu meydana gelir. Mizah, eğlendirici bir durumun algılanmasını sağlayan zihinsel süreçleri içine alır. Kökeninde hem eğlenceyi hem de hoşgörüyü barındıran mizahın geniş bir kavramı ifade ettiğini söylemek mümkündür (Türten, 2015, s. 140).

Mizah ve gülme, tarih boyunca insan tarafından oluşturulan özgürlük alanları olmuştur. Çünkü gülme, dünyanın farklı bir şekilde görülmesine katkı sağlar. Mizah anlayışı olmayan iktidarlar ve kişiler, tüm insanların aynı şeyi düşünmeleri gerektiğine inanmışlardır. İktidar, kahkahayı kendi amaçları için kullanamaz. Bunun nedeni de Mikhail Bakhtin'in bir sözüne benzer: “Gülme hiçbir zaman insanları bastırıp körleştirmeye yönelik bir araç olmamış; daima bir özgürlük silahı olarak kalmıştır.” (Avcı, 2003). Mizah, kahkaha ve sevinç ile sonuçlanma eğiliminde olan sözel ve sözsüz iletişimin kasıtlı kullanımı olarak tanımlanır. Az da olsa eğlenceli olan ama birbirine uyumlu olmayan anlamların iletişimini içerir (Bieg vd., 2017, s. 25). Louis Cazamian'a (2010) göre mizah, karmaşık bir izlenime sahiptir. Ona göre mizah, duygu ve izlenimlerin bilerek çarpıtılmış ya da anlaşılır kılınmış sunumuyla oluşturulan güldürü ilkesine dayanır. Güldürü, çoğu zaman heyecana, törel değerlere ve düşünsel yaklaşımlara bağlı bir tepkime ile değişikliğe uğrar. Kimi zaman ise silinip gider (Akt. Escarpit, 2016, s. 97).

Martin ve arkadaşları 2003 yılında mizahın farklı yönlerini iki boyutlu bir biçimde birleştirmiştir. Birinci boyut, mizahın zararlı bir şekil alabileceği gerçeği ile ilgilenen boyuttur. İkinci boyut ise mizahın, diğerleriyle olan ilişkisi içinde olduğu zaman büyütme hedefini yansıtır. Mizahın bu iki boyutu aynı zamanda mizah çeşitlerinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Mizahın iki boyutundan doğan mizah türleri; başkaları ile ilişkileri güçlendiren mizah olarak tanımlanan bağımlı mizah, kendini geliştiren mizah, benliği güçlendiren ve zararlı mizah olarak anlam bulan agresif mizah ve başkaları ile ilişkileri güçlendiren zararlı mizah olarak ifade edilen, kendini deşifre eden mizah olarak sıralanabilir (Vrabel vd., 2017, s. 239).

Tüm bu açıklamalardan hareketle mizahın işlevlerini belirtmekte fayda vardır. Mizah pek çok işleve sahiptir. Bunların arasında eğlendirme, eleştiri ve hoşgörü, başkaldırı, yarar veya zarar verme, sosyalleşme, hayata tutunma, fiziksel iyileştirme, gerilimi azaltma, sorunlarla başa çıkma, savunma ve saldırı, toplumsal tarihin kod ve mesajlarını taşıma, dikkat çekme gibi pek çok işlev yer alır. Bu işlevler mizahın birey ile toplum arasında bir bağ kurduğunu gösterir. Mizah tüm bu işlevleriyle sosyokültürel çatışmaların da izlenebileceği bir alanı oluşturur (Kamiloğlu, 2013, s. 166).

Karikatür ise; bir kişinin, bir şeyin veya herhangi bir fikrin alay ve suiistimal amacıyla kasıtlı olarak abartılması ya da bozulması şeklinde tanımlanır. Karikatür eğlenceli veya hicivsel olana işaret eder. Ancak bunun yanı sıra bilimsel bir çaba oluşturmayan bir “saman adamı” yaratan, sonrasında ise yarattığı bu karakteri yok eden bir sanat dalı olarak da tanımlanır (Salsman, 2015, s. 79). Karikatür, İtalyancada kelime kökeni olarak “ekstra ücret veya ilave” anlamına gelir. Karikatür, basit ve anlaşılması kolay bir şekilde çizilen bir mesajlaşma medyası olarak tanımlanır (Syamsuri vd., 2016, s. 2081). Karikatür, birçok ülkede insan görüntülerinin abartılı şekilde çizilmesi şeklinde ifade bulur. Özellikle İngiltere’de karikatür, bir kişinin abartılı şekilde yapılan gülünç portresine verilen isimdir. Her türlü mizahi çizim karikatür kelimesine karşılık gelecek şekilde açıklanır (Özer, 2007, s. 29).

Türk basın tarihinin önemli isimlerinden Hıfzı Topuz’a (1996) göre karikatür, resme dayalı hümoristik bir mesajdır. Topuz, tüm iletişim süreçlerinde olduğu gibi karikatürün kaynağında da kişilerin verdiği görüntüler, karikatürçüye ulaşan bazı konuşmalar, yazılar ve düşünceler olduğunu belirtir. Karikatür, ikonik ve hümoristik bir grafik görsel iletidir (s. 9). Karikatür, bir yüzün genel görünümünü bozan özelliklerini abartma yoluna başvurarak insan yüzünün algılanış üzerindeki etkisini önemli ölçüde araştırmaya çeken bir teknik olarak tanımlanır (Frowd, 2012, s. 1216). Karikatür çalışmalarının önemli isimlerinden biri olan Turgut Çeviker de karikatür için bir tanım kullanır. Çeviker (1997) karikatür ile ilgili olarak şu tanımları yapar:

Karikatür! Kapsamı geniş, büyük bir sözcük! Güldürmek için biraz yarı şaşı baktıran bir göz. Biraz büyütülen bir buruncuk, biraz sırttıran bir ağız, yanpıri çiziverilen bir çizgi, kimileyin bir kızgınlık yaratır. Güldürecekken kızdırır. Melek bir düşüncüyü, ifrit bir düşmanlık biçimine sokar. (s. 44).

Birbirinden farklı tanımları yapılan karikatürün amacı ise iletişim araçlarının amaçları içinde görülür. Bunun yanı sıra;haber iletme ya da inandırma, eğitim, öğretim, tutum değişimine

hazırlama, sosyal ve siyasal yönlendirme gibi amaçları bulunur. Bazı çizimlere göre karikatür, olayları, bireyleri ve kurumları komikleştirerek gülmeyi sağlama amacını taşır. Okuyucuyu güldürmek için karikatürde sınır yoktur. Güldürmek amacı ile her türlü basitlik, şaka ve alay yapılabilir. Okuyucu güldüğü zaman amaca ulaşılmış demektir. Philip Soulas ise karikatürün okuyucuyu şoke etme amacında olduğunu düşünür ve konu ile ilgili şöyle der:

Çizimlerin çoğu artık şok desenler yani okuyucuyu eğlendirmeye yönelik desenler değil dürten desenler yapıyorlar. Çoğu kez okuyucunun hoşuna gitmek için sanki onu pohpohlamak gerekmiş gibi bir izlenim var. Bu çok kolay fakat basının belirli bir yamacı olmalıdır. İnsanlara, bazı sorunları anlamada yardımcı olmak. Oysa çoğu kez okuyucuya bir aleladedik zevki aşılanıyor. (Akt. Baran, 2009, ss. 12-13).

Karikatür pek çok işleve de sahiptir. Bu işlevlerden ilki eğitim alanında görülür. Öğrencilerin konuya ilgi duymasını ve daha fazla odaklanmasını sağlayan karikatür, öğrencilerin konuyu merak ederek içeriğe ilişkin fikirlerle derse başlamasına olanak tanır. Öğrencinin en sıkıcı bulduğu konular bile, karikatürün sahip olduğu mizah özelliği sayesinde onlara kolayca öğretilir (Melanlıoğlu vd., 2012, s. 243). Hıfzı Topuz'a (1986) göre karikatürün işlevleri birkaç maddede toplanır. Bu işlevlerden ilki haber vermedir. Karikatür bir ileti olduğu için habercilik işlevine sahiptir. Bu haber siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik gibi pek çok alan ile ilgili olabilir. Hangi alan ile ilgili olursa olsun bahsi geçen ileti haber vericidir. Bir diğer işlev, eğlendirmedir. Bu işlev uzun yıllar boyunca karikatüristlerin temel işlevi olarak görülür. Topuz'un belirttiği bir diğer işlev, eğitimidir. Karikatür, toplumsal anlamda önemli bilgiler verir ve bu özelliği ile eğitici niteliğe sahip olduğu belirtilir. Bir diğer işlev tabuları yıkmadır. Karikatüristlerin çoğu yabancılaşmaların, geçerliliği kalmamış inançların ve yasakların ortadan kaldırılması için karikatüre başvurur. Bu nedenle karikatür tabu yıkma işlevine sahiptir. Karikatürün son işlevi ise reklamdır. Reklamcılık karikatüre geniş parasal olanaklar sağlar ve karikatürün yaygınlaşmasında etkili olur (s. 64).

Karikatür hem yetişkinleri hem de çocukları etkileyen bir sanattır. Bu özelliğinden dolayı da en uygun ve en etkili iletişim alanlarından biri olma özelliğine sahiptir. Kendi içinde politik ve sosyal bir mesaj taşıyan karikatürün bu özelliği, onun iletişim işlevine vurgu yapar (Hassan, 1996, s. 33). Karikatüristler çizgi yoluyla verdikleri mesajlarla yüzyıllar sonrasındaki insana ulaşma imkânına sahiptir. Bu da iletişim aracı olarak diğer sanat dallarına göre daha güçlü ve çekici mesajlar verebilen karikatür sanatının önemli ve kalıcı olma özelliğini öne çıkarır. Bir insan yabancı dili ne kadar öğrenirse öğrensin, dillerin yapısal farklılıkları nedeniyle karşısındaki kişi ile iletişim kurmada güçlüklerle karşılaşabilir. Bunların yanı sıra, farklı gruplardan olan insanlar bir karikatüre baktıklarında, o toplumun dilini hiç bilmeseler de verilmek istenen iletiyi daha kolay yorumlayabilirler (Uslu, 1996, s. 59).

Siyasi Karikatür Kavramı Üzerine

Genel olarak çizgi ile mizah yapma sanatı olarak tanımlanan karikatürün önemli kaynaklarından biri, siyaset ve siyasetçilerdir. Ülke gündeminden beslenen karikatüristlerin bu bağlamda siyasetten uzak kalması beklenemez. Karikatürlerinde de ülke gündemini meşgul

eden siyasi konulara ve siyasi aktörlere yer verirler. Bu açıdan bakıldığında karikatür ve siyaset arasında yakın bir bağ olduğu görülür.

Siyaset ile karikatür, tarih boyunca yakın bir ilişki içerisinde olmuştur. Çünkü siyaset ve siyasetçiler yaptıkları hatalar ile karikatüristlere malzeme sağlamışlardır. Karikatüristler için, cinsellik, sosyal hayat, eğitim gibi konular nasıl bir eleştiri malzemesi olmuşsa siyaset de önemli bir malzeme olmuştur. Karikatür ile siyasetin bu yakın ilişkisi politik mizahın ortaya çıkmasına sebep olur. Siyasal karikatür de siyasal mizahın bir alt dalı olarak gelişmiştir (Bayram, 2009, s. 113). Karikatür, siyasetten bağımsız düşünülemez bir sanat dalıdır. Çok köklü ve derin bir geçmişe sahip olan siyaset ve karikatür ilişkisi; mekân, zaman, dönemin şartları ve kişi gibi çeşitli faktörlere göre değişim gösterir. Karikatür bazen siyaseten yıkıcı ya da dönüştürücü bir etkiye sahip olabilir, bazen de egemen olan siyaset anlayışı ile uyumlu olup daha uysal bir hale gelebilir (Oral, 2001, s. 17).

Siyasi karikatürler, görsel ya da görsel-sözlü bir görüşün habercisi olarak tanımlanır. Karikatürler, sanatsal objeler ve çağdaş tutumların tarihsel kayıtları, mizahi becerileri için değerlendirilir. Siyasi karikatürler kamuoyunu ikna etme gücüne sahip olduğu için değer gören bir türdür. Siyasi karikatürler aynı zamanda gazetelerin prestijini artırır, ancak kritik olduğu için toplumsal protesto ve hukuki eylemi tetikleyebilme ihtimaline sahiptir. Böylece siyasi karikatürler, görsel ve görsel-sözlü değerlendirmenin analizi için zengin bir araziye oluşturur (Swain, 2012, s. 82). Politik karikatürler, toplumsal eşitsizlikleri, ideolojik konumları ve siyasi inançları çerçeveyeleyen ve bunlarla iletişim kuran görsel bir haber söyleminin bir şekli olarak belirtilir (Calegore ve Mullen, 2008, s. 108).

Politik karikatürler, tanım gereği bir liderin en belirgin veya en tuhaf özelliklerinden yararlanmaya ve onları teşhir etmeye çalışır. Bunu yaparken de doğrudan siyasi imajı vurgular veya buradan hareketle saldırır (Bal ve Pitt, 2009, s. 230). Mike Treanor ve Micheal Mateas'a (2009) göre ise siyasi karikatürler, çoğunlukla gazetelerin yazı işleri sayfalarında bulunan, politik veya sosyal konularla ilgili çizimler veya çizgi romanlardır. Siyasal karikatürler, görsel metafor olarak illüstrasyonlar ve başlıklar halinde birkaç sözcük kullanarak haberlere editörlük yaparlar (s. 1). Siyasi karikatür, sözel şakalar, animasyonlar ve çizgi romanlar gibi medyada daha geniş bir espri alanında yer alan bir alttürdür (Mazid, 2008, s. 434).

Siyaset ve mizah arasındaki bağ, mizahı ve karikatürü sürekli besler. Bunun yanı sıra siyasetçilerin mizahı kontrol altına alma çabalarını da içerir. Mizah, bu kontrol altına alınma çabalarından kurtulduğunda toplumsal eleştiri söyleminin oluşturulmasına katkıda bulunabilir. Burada mizahın toplumsal işlevi öne çıkar. Mizah ve haliyle karikatür, toplumsal işlevi gereği siyasetçileri ve üretilen politikaları toplum açısından konu edinir (Yıldırım, 2015, s. 124-126). Siyasal karikatür, ikna edici bir araç olarak kullanılması bakımından etkilidir. Siyasal karikatür bombardıman etkisi yaratma amacına sahiptir. Bu yüzden karikatür iletişimsel etkililik durumuna geçer. Karikatürün kolay ulaşılabilirliği ve görsel olması gibi nedenler etkileme gücünün yoğun olmasına neden olur. Bu gibi etkenlerden dolayı karikatür, siyasi eleştirilerde yararlanılan en doğal kaynaktır. İdeolojik yapıların, inançların ve kanıların çok güçlü olması nedeniyle karikatürün

ikna etkisi biraz sönük kalabilir. Ancak buna rağmen etkisi göz ardı edilecek türden değildir (Öğdü, 2011, s. 20-21). Siyasi karikatürler, görüntü, sözcük veya her ikisini de içerebilen görsel bir form aracılığıyla, genellikle eleştirel politik ve sosyal yorumları anlatmanın bir yolunu sunar. Diğer editoryal yayınlarda olduğu gibi ikisi de kamuoyu düşüncesindeki eğilimleri yansıtır ve etkiler (Bergen, 2004, s. 2).

Gazetelerde yer alan siyasi karikatürler büyük ölçüde sözlü bir ortamda oluşturulan grafikler olarak karşımıza çıkar. Fiili olarak nesneliği değerlendirecek bir yayın türünü abartır. Hatta çoğu zaman iddialı, duygusal ve çoğu zaman çeşitli katmanlara sahip bir yorum türü sunarlar (Seymour-Ure, 2001, s. 333). Siyasi karikatürler genelde iki ayrı seviyede çalışır. İlkinde, bir düzeyde inandırıcı bir dünya hakkında hayali bir hikâye anlatırlar. İkincisinde ise, daha soyut bir düzeyde gerçek olaylara ve karakterlere atıfta bulunur. İki anlam seviyesi arasındaki ilişki aslında metaforiktir. İnsanları ve gerçekleri daha somut bir alana yönlendirmeye davet eder. Bir karikatürü anlayan bir izleyici yine de, bu tür bir yorumun kamusal konularda ve siyaset bilgisine ilgi gerektirmesi nedeniyle, gerçek hayat referanslarını ayırt etme mücadelesi verebilir (Refaie, 2009, s. 186).

Siyasi karikatür,doğuşundan beri politik bir işleve sahiptir. Siyasi karikatürçüye ise güncel olayları toplum adına anlaşılır hale getirmek ve çizgilerle felsefe yapmak gibi önemli görevler yükler. Karikatürün özellikle 20. yüzyıl siyasetinde üstlendiği siyasal rollere bakıldığında, büyük savaşlarda ve siyasi buhran dönemlerinde demokrasiden yana tavır almasının önemli olduğu görülür (Oral, 2001, s. 18). Siyasi karikatürler bilgi raporu vermeye çalışmaz ve gerçek bir hikâyenin olaylarını raporlamaz. Siyasi karikatürün temel işlevi, yazarın görsel ve metinsel metaforlar aracılığıyla editoryal görüş bildirmesidir. Siyasi karikatür çizerleri okuyucuyu belirli bir konuma ikna etmeye yarayan karikatürler çizerler. Dolayısıyla politik karikatürler, yazarlarının yazı tarzını içerir. Karikatürist, okuyucuyu duruşunu paylaşmaya ikna etmek için bilerek önyargılı görüntüler ve anlatılar yaratır (Treanor ve Mateas, 2009, s. 2). Siyasi karikatürün işlevi, karikatürü ve siyaseti algılayış tarzına koşut olarak farklılıklar içerir. Buna rağmen üzerinde durulan ortak noktaların demokrasi savunuculuğu ve siyaset kurumlarına yönelik eleştiri olduğu görülür. Eleştiriden uzak duran bir siyasi karikatürçü, siyasi karikatürün tarihsel mirası doğrultusunda temel işlevini yerine getirmez (Turan, 2012, s. 7).

Politik bir karikatürün amacı ise, belirli eylem ya da hedeflerin özelliklerini belirlemek, bu özellikleri siyasi olarak yetersiz veya ahlaki açıdan yanlış olarak tasvir etmek, böylece belirli bir hedefe karşı saldırı başlatmaktır (Marin-Arrese, 2008, s. 9). Tüm bu bilgiler çerçevesinde siyasi karikatürün uzun yıllardır basın tarihi içinde yer aldığını, günümüzde özellikle günlük gazetelerde yer bulduğunu, insanları ikna etme açısından tercih edildiğini söylemek mümkündür. Siyasi karikatür mizahın en büyük yaveridir. Karikatüristler siyasi karikatür sayesinde toplumsal konuları, siyasileri ve siyaseti eleştirebilir. Önemli bir iletişim aracı olan karikatür bu yolla güncel olarak yaşanan olayları halkın anlayacağı şekilde halka aktarır.

2016 Yılında Yaşanan Terör Olaylarının Mizah Dergileri Bağlamında İncelenmesi

Metodoloji

Türkiye'de 2016 yılında yaşanan terör olaylarının mizah dergilerinde yer alan karikatürlere nasıl yansdığına incelenmiş olduğu bu çalışmada Teun van Dijk'in eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Söylem analizi, dilin kullanım biçimini ve işlevlerini inceleyen bir bilimsel araştırma yöntemidir. Bu incelemeyi yaparken haber metinlerinde kullanılan dil aracılığıyla toplumsal sistemin nasıl yeniden üretildiğini ortaya çıkarmayı amaçlar. Söylem analizi ile medya metinlerinin yapıları ve stratejileri ifşa edilebilir (Bulut ve Yaylagül, 2004, s. 126). Tüm söylem biçimlerinin analiz edilmesini ifade eden söylem analizinin temelinde, insanın algılamasını dille açığa çıkarması, tavır, davranış ve tutumlarını göstermesinde dilin analize tabi tutulması yatar. Söylem analizi metinlerin semantik ya da sentaktik yapısını inceler. Metinlerin hem dilbilimsel hem de sosyo-kültürel boyutlarını ele alır. Söylem analizi disiplinlerin sınırlarını birleştirir. Bu sayede beşeri ve sosyal bilimler içinde yer alan bilginin yeniden düzenlenmesini zorunlu kılar (Baran, 2009, s. 88).

Hem zihni temsil eden hem de zihni yönlendiren bir güç olarak karşımıza çıkan söylem analizi, ideolojiyi ve dili kontrol altında tutar. Söylem çözümlemesi içinde disiplinlerarası yaklaşımlarla gelişen ve ideoloji yüklü olduğu öne sürülen dil yapılarını dilbilim yöntemlerinden yararlanarak açıklamayı amaçlayan çalışmalar günümüzde eleştirel söylem çözümlemesi olarak adlandırılır (Büyükkantarcıoğlu, 2012, s. 166). Teun van Dijk'a göre söylem çözümlemesi, sosyal, politik ve kültürel bağlamlarda hem metin hem de konuşmanın işlevlerini sistematik bir şekilde çalışmaktadır. Haber medyasını ve bu medyadan gelen mesajları anlamak için bir tarafta bazı söylemlerin stratejilerine ve yapılarına dikkat etmek gerekir (Akt. Özer, 2015, s. 201).

Söylemin eleştirel bakış açıları ile incelenmesi bilimsel bulgulara götürür. Bunun yanı sıra bu bulguların ve yöntemlerin topluma anlaşılır biçimlerde aktarılması son derece eğitici toplumsal yararlar sağlayabilir. Eleştirel söylem çözümlemesi bakmak ve görmek arasındaki farkın bilimsel olarak yöntem haline dönüştürülmesi olarak görülebilir (Büyükkantarcıoğlu, 2012, s. 167). Eleştirel söylem çözümlemesi içinde yer alan akademisyenlerin kullandıkları sözcük dağarcıkları; güç, egemenlik, ideoloji, toplumsal cinsiyet, ırk, ayrımcılık, kurumlar, sosyal yapılar ve sosyal düzen gibi pek çok nosyona sahiptir (Özer, 2015, s. 201). İçerik analizi gibi objektif olma kaygısı bulunmayan söylem analizi, söylemin ardındaki mesaja odaklanmaktadır. Ayrıca söylem analizi iletişim bilimlerinde yapılan çalışmalarda sık tercih edilen yöntemler arasındadır.

Evren ve Örneklem

2016 yılı Türkiye gündemi bakımından oldukça yoğun geçmiştir. Yıl boyunca sık sık terör olayları yaşanmış, bu olaylarda pek çok insan hayatını kaybetmiş ve yaralanmıştır. Çalışmada ise 2016 yılında yaşanan ve toplumun her kesimini etkileyen terör olayları karikatürlere yansımaları bağlamında incelenmiştir. Bu bağlamda Penguen, Gırgır ve Uykusuz dergilerinin kapak sayfaları söylem analizi bağlamında incelenmiştir. Bu dergiler, siyasi karikatür dergiciliğinin önemli

örneklerini oluşturması ve Türkiye’de geniş okuyucu kitlesine sahip olması nedeniyle seçilmiştir. Dergilerin yıl boyunca çıkan sayıları incelenmiş, kapak sayfaları terör olayları bağlamında değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

“2016 Yılında Yaşanan Terör Olaylarının Mizah Dergilerine Yansıması” adlı bu çalışmanın amacı, siyasi gündemi meşgul eden, toplumsal yaşamı etkileyen ve toplumun her kesimine yansıyan terör olaylarının mizah dergilerinde ne kadar yer bulduğunu, nasıl ele alındığını, mizah dergilerinin gündemi takip edip etmediğini incelemektir. Bu bağlamda araştırmamızın temel yöntemini eleştirel söylem analizi oluşturmaktadır. Bu amaç ve yöntem doğrultusunda hazırlanan çalışma, daha önce çalışılmamış bir konu olması sebebi ile özgünlük bağlamında önem taşımaktadır.

Bulgular

İlk Bilgiler: Terör saldırıları uzun yıllardır Türkiye’nin gündemini meşgul etmiştir. 2016 yılı da bu olaylar bağlamında oldukça yoğun geçmiştir. 2016 yılındaki ilk olay 12 Ocak tarihinde İstanbul’da Sultanahmet’te yaşanmıştır. IŞİD tarafından gerçekleştirilen intihar saldırısında 13 Alman turist hayatını kaybetmiştir. 11’i yabancı uyruklu olmak üzere toplam 14 kişi de yaralanmıştır. Bu olayın üzerinden çok geçmeden 14 Ocak 2016’da Diyarbakır Çınar’da bir saldırı daha gerçekleştirilmiştir. Emniyet Müdürlüğü binasına PKK terör örgütüne mensup kişiler tarafından bombalı araçla terör saldırısı düzenlenmiştir. İki bebek, biri çocuk olmak üzere 6 kişi hayatını kaybetmiştir. Saldırıda aynı zamanda 6’sı polis, 8’i polis yakını olmak üzere 39 kişi de yaralanmıştır.

17 Şubat 2016 tarihinde de Ankara’da bir patlama meydana gelmiştir. Bu patlamada toplam 48 kişi hayatını kaybetmiş, 114 kişi de yaralanmıştır. 13 Mart 2016’da yine Ankara’da Güvenpark’ta gerçekleşen bombalı saldırıda 36 kişi hayatını kaybetmiş, 71 kişi de yaralanmıştır. 19 Mart 2016’da İstanbul İstiklâl Caddesi’nde IŞİD üyesi saldırganın üzerindeki bombayı patlatması sonucu, kendisi dâhil 5 kişi ölmüştür. Saldırı sonrası 37 kişi de yaralanmıştır. Yaralananların içinde yabancı uyruklu kişilerin olduğu da tespit edilmiştir.

27 Nisan 2016’da Bursa Ulu Camii yanında canlı bomba saldırısı sonucu 13 kişi yaralanmıştır. Dönemin İçişleri Bakanı Efkan Âlâ saldırganın PKK terör örgütüne mensup olduğunu açıklamıştır. 1 Mayıs 2016 tarihinde Gaziantep Emniyet Müdürlüğü binasına bombalı araçla saldırı düzenlenmiştir. Bu saldırıda 2 polis şehit olmuş, 19’u polis olmak üzere toplam 23 kişi de yaralanmıştır. Saldırının IŞİD bağlantılı olduğu anlaşılmıştır. İstanbul Atatürk Havalimanı Dış Hatlar Terminali ve otopark bölgesinde, 28 Haziran 2016’da IŞİD mensubu olduğu belirtilen üç kişi tarafından eş zamanlı olarak silahlı terör saldırısı düzenlenmiştir. Bu saldırı sonucunda 45 kişi hayatını kaybetmiş, toplam 239 kişi de yaralanmıştır.

15 Temmuz 2016'da yaşanan darbe girişiminden sonra Olağanüstü Hal (OHAL) ilan edilmiştir. Ancak bu süreçte ardı ardına patlamalar meydana gelmiştir. 1 Ağustos 2016'da Bingöl'de çevik kuvvet polislerini taşıyan zırhlı midibüse yönelik bombalı saldırı gerçekleştirilmiştir. PKK'nın üstlendiği saldırıda 7 polis şehit olmuş, 2 polis de yaralanmıştır. 15 Ağustos 2016'da Diyarbakır-Mardin Karayolu üzerinde çevik kuvvete ait bir aracın yanında bomba yüklü bir araç patlatılmıştır. Patlama sonucu 5 sivil hayatını kaybetmiş, 5'i polis 12 kişi de yaralanmıştır. Mardin'in Kızıltepe İlçesinde park halindeki bomba yüklü araç, 10 Ağustos 2016'da çevik kuvvet ekiplerini taşıyan aracın geçişi sırasında patlatılmıştır. Patlamada 1 polis ve 2 sivil hayatını kaybetmiş, 5'i polis 30 kişi yaralanmıştır. 17 Ağustos 2016'da Van'da polis merkezine, 18 Ağustos 2016'da Elazığ Emniyet Müdürlüğü'ne saldırılar düzenlenmiştir. Bu saldırılarda ise toplam 9 emniyet mensubu hayatını kaybetmiş, 289 kişi de yaralanmıştır. 20 Ağustos 2016'da Gaziantep'te bir kına gecesine saldırı düzenlenmiştir. Bu saldırıda ise 52 kişi hayatını kaybetmiş, 94 kişi de yaralanmıştır. Gaziantep saldırısını IŞİD üstlenirken, diğer saldırıları PKK üstlenmiştir ("2016 yılında Türkiye'de," 2016).

Türkiye, 2016 yılında en yoğun terör olaylarını Ağustos ayında yaşamıştır. Ağustos ayının çeşitli günlerinde Bingöl, Diyarbakır, Mardin, Van, Elazığ, Gaziantep ve Şırnak gibi illerde saldırılar düzenlenmiştir. Gaziantep dışında yaşanan tüm saldırıları PKK üstlenmiştir. Gaziantep saldırısı ise IŞİD tarafından üstlenilmiştir.

10 Aralık 2016'da Beşiktaş-Bursaspor maçının ardından Vodafone Arena'nın önünde seyir halindeki bir araç patlatılmıştır. Bundan 45 saniye sonra da hemen yakındaki Maçka Parkı'nda durdurulan bir kişi kendini patlatmıştır. Emniyet görevlilerinin hedef alındığı saldırılarda çoğu polis 48 kişi hayatını kaybetmiş, 166 kişi de yaralanmıştır. Yetkililer saldırıların fâili olarak PKK'yı işaret etmiştir ("2016 yılında Türkiye'de," 2016). Beşiktaş saldırısı üzerinden çok geçmeden 17 Aralık 2016'da Kayseri'de Erciyes Üniversitesi yakınında, içinde çarşı iznine çıkan askerlerin de bulunduğu halk otobüsü geçerken bomba yüklü araçla terör saldırısı düzenlenmiştir. Saldırıda 15 asker şehit olmuş, 55 kişi de yaralanmıştır. Bu olaydan iki gün sonra Rus Büyükelçisi Andrey Gennadiyeviç Karlov, silahlı saldırı sonucu öldürülmüştür. Rus Büyükelçi'ye gerçekleştirilen suikast ülke içinde yaşandığı için, bu olayı da terör olayları içerisinde değerlendirmek mümkündür. 2016 yılında gerçekleşen yaklaşık 27 terör olayında toplam 311 kişi hayatını kaybetmiş, bin 260 kişi de yaralanmıştır ("2016 yılında Türkiye'de," 2016).

Değerlendirme: 2016 yılı terör olayları açısından oldukça stresli ve yoğun geçmiştir. Neredeyse her ay bir terör olayı yaşanmıştır. Farklı şehirlerde yaşanan terör olayları pek çok insanın hayatını kaybetmesine ve yaralanmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra, ülkenin geri kalanı yaşananlardan dolayı psikolojik olarak çöküntü yaşamıştır. Yaşanan olaylar yazılı ve görsel basında derinlemesine yer bulamamıştır. Olaylara getirilen yayın yasakları nedeniyle halk detaylı bilgi sahibi olamamıştır; ancak olaylarla ilgili gelişmeler, ölü ve yaralı sayısı, terör olaylarını gerçekleştirenlerin kimlikleri gibi genel bilgiler hakkında haberdar olmuşlardır. Olaylar, haberlerin yanı sıra karikatürlere de yansımıştır. Olayları takip eden günlerde gazete ve dergilerde karikatürler yer almıştır. Yaşanan terör olaylarına tepki, haberlerde olduğu gibi çizgi diliyle de gösterilmiştir. Karikatüristler bu anlamda çizginin gücünü kullanmışlar ve sayfalarında konuya yer vermişlerdir. Çizginin gücü, bu olaylar

bağlamında kullanılmıştır. Terör saldırılarının hem haberlerde hem de karikatürlerde yer bulması, olaylarla ilgili yoğun tepkinin olduğunu göstermiştir.

Penguen Dergisi Kapak Sayfalarının İncelenmesi

Karikatür 3.4.1.1. Penguen Dergisi 17 Mart 2016.

Penguen Dergisi kapak sayfasında terör olayları ile ilgili ilk karikatür 17 Mart 2016 tarihinde çizilmiştir. Yukarıdaki karikatür Ankara Güvenpark'taki terör saldırısı sonrası yayınlanan ilk sayıda yer bulmuştur. Karikatürde tek başına yürüyen kişi "BUGÜN DE ÖLMEDİM... ALLAH ALLAH, İLGİNÇ" şeklinde düşünmektedir. Bu söylem, ülke gündemini meşgul eden terör olaylarının insanların canına mal olmasını, yaşayan insanların ise olaylar nedeniyle psikolojik sıkıntı çekmesini ve bu olaylardan etkilenmesini göstermektedir. Diğer yandan, "LAN YOKSA ÖLDÜM DE YAYIN YASAĞI VAR DİYE Mİ HABERİM YOK?!" cümlesi ile de yaşanan terör olaylarının basında yer almadığına ve insanların olaylar hakkında detaylı bilgi edinemediğine dair nüktedan bir eleştiri yapılmaktadır. İnsanların yaşadığı buhran karikatürdeki söylemlere ve kişinin yüz ifadesine yansıtılmıştır.

Karikatür 3.4.1.2. Penguen Dergisi 24 Mart 2016.

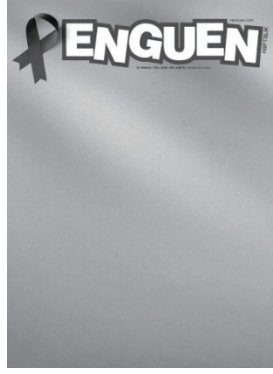
19 Mart 2016'da İstiklal Caddesi'nde yaşanan terör eylemi, 24 Mart 2016'da yayınlanan derginin kapak sayfasında yer bulmuştur. Bu karikatürde bir önceki karikatürden farklı olarak iki kişi sohbet etmektedir. Sol tarafta çizilen kişi diğerine "Nasılsın?" diye sormaktadır. Sağ taraftaki kişi ise "İyiyim abi, sen nasılsın?" diye cevap vermekte, diğer kişi ise "Süper." demektedir. Birbirlerine iyi olduklarını söyleyen kişilerin yüz ifadeleri ile sözlerinin birbiriyle çeliştiği görülmektedir. Çizimdeki kişilerin birbirlerine "iyiyim" ya da "süper" gibi cevaplar vermelerine rağmen, aslında yaşanan terör olaylarından etkilendikleri ve ruhsal çöküntü içinde oldukları eleştirel bir şekilde verilmiştir. Bir diğer yandan, iyi oldukları ile ilgili kendilerini kandırdıkları da resmedilmekte ve acı bir gerçek vurgulanmaktadır.

Karikatür 3.4.1.3. Penguen Dergisi 21 Nisan 2016.

21 Nisan 2016'da basılan sayının kapak sayfasında ilkokula giden bir çocuk görülmektedir. Çocuk kendi kendine "NEŞE DOLAMADIK..." diye düşünceli bir şekilde yürümektedir. Yaşanan

2016 yılı Ağustos ayı, Türkiye'nin terör olaylarına en yoğun maruz kaldığı dönemdir. Yaşanan bu terör olayları 25 Ağustos 2016 tarihli sayının kapak sayfasında çocuklar üzerinden anlatılmıştır. Kapakta, Suriye'deki iç savaştan kaçarken hayatını kaybeden Aylan bebek "KÜÇÜK MÜLTECİ" ve Ümrân bebek de "KÜÇÜK SAVAŞ MAĞDURU" olarak üst kısımda resmedilmiştir. Altta ise bir kız çocuğu "KÜÇÜK TERÖR KURBANI" olarak çizilmiştir. Bir diğer karede ise "KÜÇÜK PRENS" görülmektedir. Küçük Prens "Ne tuhaf bir gezegen! Her yer sert ve acımasız." demektedir. Çocukların yüzlerindeki korku dolu ve endişeli ifadeler ile onların olaylardan fazlasıyla etkilendikleri resmedilmiştir. Kapaktaki Küçük Prens karakteri aracılığıyla terör olaylarının en çok çocukları etkilediği sert bir şekilde eleştirilmektedir. Küçük Prens karakterinin kullanılması çocukların masallardaki gibi mutlu olmadığına eleştirel bir şekilde vurgu yapmaktadır.

Karikatür 3.4.1.6. Penguen Dergisi 15 Aralık 2016.

10 Aralık 2016'da Beşiktaş'ta gerçekleştirilen ve çok fazla can kaybına neden olan terör saldırısı sonrası Penguen Dergisi'nin ilk sayısı 15 Aralık 2016'da çıkarılmıştır. Derginin kapak sayfasının gri bir zeminden ibaret olduğu ve dergi isminin baş harfinin (P) siyah kurdele şeklinde yazıldığı görülmektedir. Kapakta herhangi bir çizime yer verilmemesi, kapak zemininin gri renkte tercih edilmesi ve "P" harfinin siyah kurdele şeklinde yazılmış olması, Beşiktaş'taki terör saldırısı nedeniyle derginin yasta olduğunu göstermektedir. Olaydan duyulan üzüntü bu imgeler yardımı ile resmedilmiştir.

Karikatür 3.4.1.7. Penguen Dergisi 22 Aralık 2016.

Beşiktaş saldırısının üzerinden çok geçmeden Kayseri'de Erciyes Üniversitesi'nin önünde bir terör saldırısı daha gerçekleştirilmiştir. Saldırıda çarşı iznine çıkan askerler hedef alınmıştır. Karikatürde yer alan üst metinde ise, "Beşiktaş ve Kayseri'deki terör eylemlerinin ardından Rus Büyükelçisi'ne suikast... Ülke gündemi bir türlü durulmuyor." ifadeleri yer almaktadır. Karikatürdeki kişi "ÖNCEKİ TRAVMAYI ATLATAMAMIŞKEN YENİ TRAVMA GELİNCE BİR SONRAKİ TRAVMAYA DA HAZIRLIKSIZ YAKALANMAK BAŞKA BİR TRAVMA OLDU..." demektedir. Bu söylemlerde insanların terör saldırıları nedeniyle son derece tedirgin oldukları ve korku içinde yaşadıkları vurgusu yapılmaktadır. Bu tedirginlik kapaktaki kişinin beden dili ve yüz ifadeleri ile desteklenmektedir.

Karikatür 3.4.1.8. Penguen Dergisi 29 Aralık 2016.

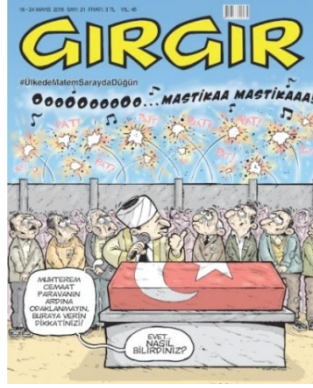
Penguen Dergisi'nde terör saldırılarıyla ilgili çizilen son kapak sayfası 29 Aralık 2016 tarihine aittir. Kapakta sayfanın dörtte üçünü kaplayan ve "SENDEN ÇOK ŞEY BEKLİYORUZ 2017!" şeklinde konuşan bir penguen çizimi yer almaktadır. Bu ifadeyle; 2016 yılında gerçekleştirilen terör saldırıları ile Türkiye'nin ve ülke halkının oldukça yıprandığı, 2017 yılında benzer olayların yaşanmamasının temenni edildiği mesajı verilmektedir. Bu mesaj ile aynı zamanda yeni yıldan umutlu olunduğu da yansıtılmaktadır.

Gırgır Dergisi Kapak Sayfalarının İncelenmesi

Karikatür3.4.2.1. Gırgır Dergisi 24 Şubat-1 Mart 2016.

Gırgır Dergisi'nde 2016 yılında yaşanan terör olayları ile ilgili ilk karikatür 1 Mart 2016 tarihinde yer bulmuştur. Sultanahmet'te, Diyarbakır'da ve Ankara'da yaşanan patlamalara Gırgır Dergisi, 1 Mart 2016'daki sayısında yer vermiştir. Üst yazıda "Başbakan, Türkiye genelinde güvenlik tedbiri ile ilgili çok önemli, kapsamlı değişimlere gidiyoruz dedi." yazmaktadır. Dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu karikatürde yer almakta ve "İŞTE İLK ÖNLEMİMİZ!" demektedir. Karikatürde "10.00-22.00 ARASI BOMBALI ARAÇ GİREMEZ" yazısı da dikkat çekmektedir. Bu söylemlerle Gırgır Dergisi'nin konuyu ironik bir şekilde verdiği ve önlemlerin yeterli olmadığına dikkat çektiği söylenebilmektedir. Hem Ahmet Davutoğlu'nun yüz ifadesinde umursamazlığın resmedilmesi hem de yaptığı açıklama ile Davutoğlu sert bir şekilde eleştirilmektedir.

Karikatür 3.4.2.2. Gırgır Dergisi 18-24 Mayıs 2016.

Karikatürde bir şehit cenazesi ve cenaze için toplanan insanlar görülmektedir. İnsanlar üzgün ve gözleri yaşlıdır. “#ÜlkedeMatemSaraydaDüğün” yazısı ile verilen karikatürde, ülkede her gün şehit haberleri alınırken Sümeyye Erdoğan’ın düğününe vurgu yapılmakta ve bu durum sert bir şekilde eleştirilmektedir. Bu eleştiri ise arka tarafta görülen “OOOOOOOOOO... MASTIKAA MASTIKAAA!” yazısı ile yapılmaktadır. Karikatürde dikkat çeken bir diğer nokta cenazenin yapıldığı alan ile düğünün yapıldığı alan arasındaki duvardır. Bu duvarla, halk ve ülke yönetimi arasında fark olduğu çizgiye yansıtılmıştır. Cenaze namazını kıldırın imamın “MUHTEREM CEMAAT PARAVANIN ARDINA ODAKLANMAYIN, BURAYA VERİN DİKKATİNİZİ!” söylemi ise bu durumu desteklemektedir. Bu söylem aynı zamanda gündemin farklı bir yöne kaydırılmaya çalışılmasını eleştirmektedir.

Karikatür 3.4.2.3. Gırgır Dergisi 6-12 Temmuz 2016.

“HER GÜN TERÖR HER YER TERÖR...” başlığıyla çizilen karikatür, 28 Haziran 2016’da Atatürk Havalimanı’nda yaşanan terör saldırısı ile ilgilidir. 6 Temmuz 2016’da basılan sayının

kapak sayfasında yer verilen terör saldırısı bir araya toplanan gözü yaşlı ve tedirgin görünümlü insanlarla eleştirilmiştir. Karikatürdeki insanların genç, yaşlı, çocuk, kadın ve erkek gibi farklı yaş ve cinsiyet gruplarının gözetilerek çizilmesi, olayın geniş kitlede etki yarattığına vurgu yapmak amacıyla taşınmaktadır. Üst üste gelen terör saldırıları insanları tedirgin etmekte, insanlar kendi yaşamları hakkında endişeye sürüklemektedir. İnsanlar, “ALO KULE! YAŞAM İZİNİ İSTİYORUZ!” cümlesini kurmaktadır. Bu söylemle Havalimanında yaşanan terör saldırısının insanlar üzerindeki yılgınlığı, üzüntüsü ve endişesi vurgulanmaktadır.

Karikatür 3.4.2.4. Gırgır Dergisi 24-30 Ağustos 2016.

15 Temmuz 2016'da yaşanan darbe girişiminden sonra OHAL sürecine girilmiştir. Ancak bu sürece rağmen Doğu Anadolu Bölgesinde pek çok patlama gerçekleşmiştir. 24 Ağustos 2016 tarihli sayıda ise art arda meydana gelen saldırılara dikkat çekilmektedir. Yaşanan terör saldırılarından dolayı karikatürde yer alan insanlar OHAL sürecinden çıkıldığını düşünmektedir. “OLAĞAN SESLER BUNLAR DA ONDAN!” söyleminde, terör olaylarına karşı duyarsız hale gelindiğine, bu saldırıların normal karşılandığına vurgu yapılmaktadır. Öyle ki bu söylemler terör olaylarının normalleşmesine yönelik sert bir eleştiri niteliğini taşımaktadır. İnsanların yüz ifadeleri, terör saldırılarından rahatsızlık duyduklarını ve korku içinde olduklarını vurgulamaktadır.

Karikatür 3.4.2.5. Gırgır Dergisi 14-20 Aralık 2016.

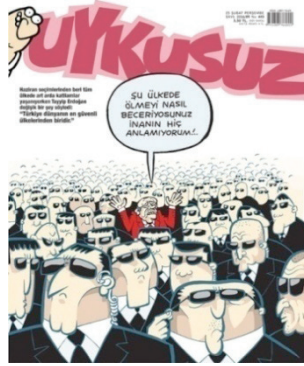
Gırgır Dergisi'nin 2016 yılında yaşanan terör saldırıları ile ilgili kapak sayfalarından bir diğeri 14 Aralık 2016 tarihli. Simsiyah bir zeminde "MÜREKKEBİMİZ BİTTİ ACIMIZ BİTMİYOR..." yazısı görünmektedir. Bu söylem ve kapak sayfasında kullanılan renkler ile özellikle 10 Aralık Beşiktaş saldırısına vurgu yapan Gırgır Dergisi çizerleri üst üste gelen saldırılar sonucu tükendiklerini dile getirmekte, kapak sayfası ile üzüntülerini gündeme taşımaktadır. Karikatüristin en önemli silahının kalem olduğu düşünüldüğünde karikatüristlerin kaleminin terör saldırılarında yetersiz kaldığı resmedilmektedir.

Karikatür 3.4.2.6. Gırgır Dergisi 21-27 Aralık 2016.

Terör saldırıları ile ilgili Gırgır Dergisi'nde yer alan son sayfa 21 Aralık 2016'da basılmıştır. Kapak sayfasındaki karikatürde Kapıkule Sınır Kapısı ve Türkiye'ye geçmek isteyen araçlar görülmektedir. Sınır girişindeki "CENAZE DOLAYISIYLA KAPALIYIZ" yazısı ise dikkat çeken bir diğer noktadır. 17 Aralık 2016 günü Kayseri'de gerçekleşen saldırı sonrası tamamen cenaze evine dönen Türkiye'nin durumu bu yazı ile özetlenmektedir. 2016 boyunca yaşayan terör saldırıları sonucu çok fazla kayıp verildiği ve Türkiye'nin bir cenaze evinden farksız olduğu bu karikatürle gözler önüne serilmektedir. "Ölümler, felaketler, acı haberler bitmiyor..." üst yazısı ise bu duruma vurgu yapmakta ve söylemi kuvvetlendirmektedir. 2016 yılında acıların ve ölümlerin bitmediğine dikkat çekilerek ülkenin cenaze evi haline gelmesi bu karikatür üzerinden eleştirilmektedir.

Uykusuz Dergisi Kapak Sayfalarının İncelenmesi

Karikatür 3.4.3.1. Uykusuz Dergisi 25 Şubat 2016.

Uykusuz Dergisi 2016 yılında yaşanan terör saldırıları ile ilgili ilk karikatüre 25 Nisan 2016 tarihli sayısının kapağında yer vermiştir. 2016 yılı öncesinde yaşanan terör saldırılarının da yansıdığı karikatürde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın açıklamasına yer verilmiştir. "Türkiye dünyanın en güvenli ülkelerinden biridir." açıklamasını yapan Recep Tayyip Erdoğan kalabalık bir koruma kitlesinin içinde çizilmiştir. Bu çizim ile Erdoğan'ın yaptığı açıklama tezat görülerek eleştirilmektedir. Buna bağlı olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın güvenlikle ilgili açıklamayı korumalarına bağlı olarak yapması da eleştirilmektedir. Erdoğan'ın bu söylemi ile yetkili isim olarak olayların odak noktasında olduğu vurgulanmış, Erdoğan karikatürde eleştiri yolu ile olayların merkezine çekilmiştir.

Karikatür 3.4.3.2. Uykusuz Dergisi 17 Mart 2016.

17 Mart 2016 tarihli derginin kapak sayfasında Türk bayrağındaki ay ve yıldız defalarca saran "OLAY YERİ İNCELEME" şeridi görülmektedir. Ocak ayından beri İstanbul Sultanahmet'te, Diyarbakır Çınar'da, Ankara'da meydana gelen terör saldırılarında 35 kişi hayatını kaybetmiş, 185 kişi de yaralanmıştır. Türk bayrağındaki ay ve yıldız saran "OLAY YERİ İNCELEME" yazıları da

ölüm ve yaralanmalarla sonuçlanan terör saldırılarına dikkat çekmektedir. Terör saldırılarının tüm ülkeye yayıldığıнын ve ülke olarak saldırıların merkezi haline geldiğinin vurgusu Türk bayrağındaki ay ve yıldız sarılan olay yeri inceleme şeritleri ile yapılmıştır.

Karikatür 3.4.3.3. Uykusuz Dergisi 7 Temmuz 2016.

7 Temmuz 2016'da çıkartılan derginin kapak sayfasında kanlar içinde olan 4 el görünmektedir. Üst yazıda ise, "Atatürk Havalimanı terminalinde yaşanan saldırının araştırılması için CHP, HDP ve MHP'nin verdiği önerge AKP tarafından reddedildi." bilgisi verilmektedir. "KABUL ETMEYENLER" yazısıyla kanlar içinde olan ellerin AK Parti milletvekillerine ait olduğu çıkarımı yapılmaktadır. Ellerin kan içinde olması ile reddettikleri önerge nedeniyle suça ortak olduklarına dikkat çekilmektedir. Uykusuz Dergisi'nin bu karikatürüyle, siyasi partiler ve siyasi aktörler ilk kez karikatürlerde yer bulmuştur. Siyasi aktörler terör saldırılarının merkezine çekilmiştir.

Karikatür 3.4.3.4. Uykusuz Dergisi 8 Eylül 2016.

Uykusuz Dergisi'nin 8 Eylül 2016 sayısına kadar yaklaşık 20 terör saldırısı yaşanmıştır. Bu saldırılarda 269 kişi hayatını kaybetmiştir (indigodergisi.com). Üst üste yaşanan bu olaylar sonucu, saldırılar ve saldırılarda hayatını kaybeden insanlar gazetelerde yer almamaya başlamıştır. 8 Eylül 2016 tarihli kapak sayfasındaki karikatür ise bu duruma sert bir eleştiri getirmektedir. Şehit

ailesine “ÜZGÜNÜZ, OĞLUNUZ RAKAM OLDU” açıklamasını yapan yetkili kişinin söylemi ile bu eleştiri vurgulanmaktadır. Bu söylem ile sert bir üslup kullanıldığı söylenebilmekte, acı bir gerçek ön plana çıkarılmaktadır. Şehit haberlerinin ve terör olaylarının sıradanlaştırıldığına ve bu haberlere değer verilmediğine dikkat çekilmektedir.

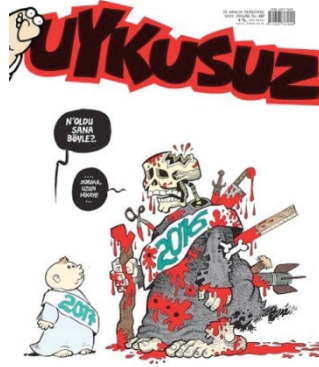
Karikatür 3.4.3.5. Uykusuz Dergisi 15 Aralık 2016.

10 Aralık 2016'da Beşiktaş'ta meydana gelen terör saldırısının ardından çıkan ilk sayının kapağı siyah verilmiştir. Kapakta sadece derginin adı görülmektedir. Kapakta hem siyah rengin seçilmesi hem de hiçbir karikatür ya da yazının olmaması, terör saldırısından dolayı yas tutulduğunu göstermektedir.

Karikatür 3.4.3.6. Uykusuz Dergisi 22 Aralık 2016.

22 Aralık 2016 tarihli sayının kapak sayfasında teröre destek veren ve terör saldırılarının arka planında yer alan kişilere dikkat çekilmektedir. Oldukça çirkin, kirli kıyafetler içinde olan bir kişi elindeki fırçayla önündeki tuvale çizim yapmaktadır. Kişinin çizim için kan kullandığı görülmektedir. Bu durumun kişinin oldukça hoşuna gittiği ve durumdan rahatsız olmadığı da dikkat çekmektedir. “ŞURAYA DA BİRAZ KAN SÜRELİM. ŞURALARI DA KANA BULAYALIM” söylemleri ise terör destekçilerinin ve bu olayların arka planında yer alanların, bu saldırılardan memnun oldukları eleştirisi yapılmaktadır.

Karikatür 3.4.3.7. Uykusuz Dergisi 29 Aralık 2016.

Uykusuz Dergisi'nin terör olayları ile ilgili çizdiği ve kapak sayfasında yer verdiği son karikatür 29 Aralık 2016 tarihlidir. Karikatürde irice bir insan iskeleti ve küçük bir çocuk görülmektedir. İskelet 2016 olarak çizilmiştir. İskeletin bıçak, kılıç, makas darbelerine ve roket saldırılarına maruz kaldığı görülmektedir. Bir insan iskeleti olarak çizilen 2016 oldukça yorgun ve bitkindir. Burada 2016 yılında yaşanan terör olaylarının yaşattığı buhranın ve yorgunluğun resmedildiği görülmektedir. Küçük çocuk ise 2017 olarak çizilmiştir. Yani hiçbir zarar görmemiş, yara almamış, herhangi bir saldırıya maruz kalmamıştır. Henüz tertemizdir ve 2016 yılına kıyasla umut vadettiği görülmektedir.

Çıkarısama

Türkiye'de özellikle son 35 yılda artan terör olayları pek çok hayatın bitmesine neden olmuştur. Yaşanan olaylar ayrıca basının her kesimi için önemli bir veri olmuştur.

Terör olayları bağlamında çizilen kapak sayfalarına ve bu sayfalardaki karikatürlere bakıldığında, Penguen Dergisi'nin daha çok kamuoyunda ses getiren görüşlere, halkın yaşadığı buhrana, psikolojik anlamdaki yıpranmaya yer verdiği görülmektedir. Neredeyse çizilen her karikatüre mağdur olan insanlar tarafından bakılmıştır. Çizgilerinde olaylara eleştiri yapılsa da saldırganlar ya da siyasi aktörler üzerinden gidilmemiştir. Bu bağlamda, Penguen Dergisi'nin olaylar açısından halkın yanında olduğu ve olayları halkın yaşadığı sarsıntı açısından değerlendirdiği söylenebilir.

Gırgır Dergisi'nin terör olayları bağlamında yayınlanan karikatürlerinde, karikatürün iğneleyici ve eleştirel tarafını kullandığı görülmektedir. Olaylara, saldırılara maruz kalan insanlar tarafından bakılmış olsa da eleştiriden de uzak kalmamıştır. Özellikle 3.4.2.1. numaralı karikatürde yer alan ve dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu'nun terör tedbirleri ile ilgili açıklamasına yer verilmesi, 3.4.2.2. numaralı karikatürde Sümeyye Erdoğan'ın düğününün çizimi, yapılan sert eleştirilerin başlıca örneklerini oluşturmaktadır. Saldırılara maruz kalanlar ve yetkili isimler açısından karikatürler çizilerek objektif olunmaya çaba sarf edildiği söylenebilmektedir.

Uykusuz Dergisi ise önceki iki dergiden farklı çizgilere yer vermiştir. Neredeyse her karikatür eleştiri niteliği taşımaktadır. Öyle ki özellikle 3.4.3.1. ve 3.4.3.3. numaralı karikatürler göz önünde bulundurulduğunda, sert bir eleştirinin öne çıktığı görülmektedir. 3.4.3.4. numaralı karikatürü ile de yapılan haberlere ve yetkili isimlerin doğallığına bağlı olarak, şehit haberlerinin sıradanlaştığına vurgu yapmıştır. Bu karikatürle olaydan üzüntü duyulduğu eleştirel olarak belirtilmiştir. Uykusuz Dergisi'nin bu denli eleştirel olması yayın politikasına da bağlanabilmektedir. Değerlendirilen tüm karikatürlere genel olarak bakıldığında ise karikatürlerin sadece çizgi kullanılarak çizilmediği, çizimlerin sözle de desteklendiği görülmüştür. Böylece karikatürün etkisinin artırılmasının amaçlandığı düşünülmektedir.

Sonuç

2016 yılında yaşanan terör saldırılarını mizah dergilerinin kapak sayfaları üzerinden inceleyen bu çalışmada, Penguen Dergisi'nden 8, Gırgır Dergisi'nden 6, Uykusuz Dergisi'nden ise 7 kapak sayfası incelenmiştir. Toplam 21 kapak sayfasının araştırıldığı çalışmada karikatürler Teun van Dijk'in eleştirel söylem analizi bağlamında ele alınmıştır. Bu bağlamda karikatürlerde yer alan sözlerin ve çizgilerin ne anlamda kullanıldığı, karikatürlerden sonra yapılan çözümleme yazılarında değerlendirilmiştir.

İncelenen mizah dergilerine bakıldığında dergilerin hepsinin terör olaylarını farklı açılardan ele aldığı ve değerlendirdiği görülmüştür. Penguen Dergisi olaylara halk tarafından, yani terör saldırılarına maruz kalan ve bu saldırılardan etkilenen insanlar açısından bakmıştır. Yaşanan terör saldırılarından dolayı ülke halkının psikolojisinin derinden etkilendiğine ve bu saldırılardan dolayı insanların bunalım içerisinde olduğuna vurgu yapılmıştır. Penguen Dergisi kapak sayfalarında hiçbir siyasi lidere ya da siyasi lider söylemine rastlanmamıştır. Bu bağlamda Penguen Dergisi'nin siyasi söylemlerden uzak kaldığı söylenebilmektedir. Gırgır Dergisi'nin ise Penguen Dergisi'nden farklı olarak terör olaylarına sert bir eleştirel perspektiften baktığı görülmüştür. Özellikle siyasi aktörler bağlamında yapılan eleştiriler dikkat çekmiştir. Bunun yanı sıra olaylara halk açısından da bakılmıştır. İnsanların yaşadığı tedirginlik ve psikolojik çöküntü Gırgır Dergisi kapak sayfalarında yer bulmuştur. Bir diğer araştırma alanı olan Uykusuz Dergisi ise terör saldırılarına yer verdiği 7 sayfasında olaylara en sert eleştiri yapan mizah dergisi olmuştur. Cumhurbaşkanı, siyasi partiler, milletvekilleri ve yetkililer açısından bakıldığında siyasi anlamda en çok karikatür çizen dergi olmuştur. Bu karikatürlerinde oldukça sert bir dil kullanmış, siyasi aktörlerden terör saldırılarına sebep olan kesimlere kadar, konunun tarafı olan herkesi eleştirmiştir. 2016 yılında yaşanan olayların etkisini ise derin darbeler almış bir insan iskeleti çizerek etkili bir şekilde göstermiştir.

Karikatürlerin çizildiği aylara göre olan dağılıma bakıldığında birbirinden farklı veriler elde edilmiştir. Dergilerin hepsi farklı aylarda yayınlanan sayılarda konuya ait karikatürlere yer vermiştir. Ancak hepsinin ortak noktası Aralık ayında yayınlanan sayılardadır. Aralık ayında Penguen 3, Gırgır 2, Uykusuz da 3 sayfa çizmiştir. Bu duruma ise Aralık ayında art arda yaşanan terör saldırılarının ve yıl boyunca yaşanan olayların etkisinin sebep olduğuna ulaşılmıştır. Penguen

Dergisi terör olayları ile ilgili ilk karikatüre 17 Mart 2016'da yer verirken, Gırgır Dergisi'nde ilk karikatür 24 Şubat'ta yer bulmuştur. Uykusuz Dergisi ise 25 Şubat 2016'da konuya dair kapak sayfası yayınlamıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Penguen Dergisi'nin diğer dergilerden yaklaşık 23 gün geriden geldiği, terör saldırılarına kapak sayfasında en son yer verdiği ve olaylar bağlamında güncellikten uzak kaldığı görülmüştür.

2016 yılında yaşanan terör saldırılarının mizah dergilerinde yer almasıyla ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında, incelenen dergilerin terör olaylarına etkisiz kalmadığı görülmüştür. Her terör saldırısından sonra konu ile ilgili kapak sayfası çizilmese de birkaç olaydan sonra hepsine atfedilen karikatürlere yer verilmiştir. Bu karikatürlerde olaylara, terör saldırılarına maruz kalan ve yıpranan halk tarafından bakıldığı gibi, olaylarla ilgili sert eleştiriler yapıldığı da görülmüştür. Bu bağlamda karikatüristlerin hem duygusal hem de kızgın olduğu saptanmıştır. Yaşanan bu duygusal durumun karikatür sayfalarına yansıdığı görülmüştür.

Daha önce de belirtildiği gibi, çalışmanın temel araştırma sorusunu, çalışmaya konu olan mizah dergilerinin siyasi eğilimlerinin ve ideolojik yapılarının karikatürlere nasıl yansıdığı oluşturmuştur. Tüm bu açıklamalardan ve bulgulardan hareketle, mizah dergilerinin siyasi eğilimlerinin ve ideolojik taraflarının, yayınladıkları karikatürler üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuca, karikatürlerde konunun taraflarına yönelik kullanılan ağır söylemler ve siyasi isimlere yönelik gerçekleştirilen eleştiriler, dergilerin terör olaylarını ideolojik yapıları bağlamında değerlendirerek karikatür çizimleri ile ulaşılmıştır.

Kaynaklar

- 2016 yılında Türkiye'de 26 terör saldırısı oldu. (2016, 13 Aralık). *İndigo Dergisi*. 17 Mart 2017 tarihinde <https://indigodergisi.com/2016/12/turkiye-teror-saldirilari/> adresinden edinilmiştir.
- Avcı, A. (2003). Toplumsal eleştiri söylemi olarak mizah ve gülmece. *Birikim*, 166. 10.03.2017 tarihinde <http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/3891/toplumsal-elestiri-soylemi-olarak-mizah-ve-gulmece#.WLaUPm-LTIU> adresinden edinilmiştir.
- Bal, A., & Pitt, L. (2009). Caricatures, cartoons, spoofs and satires: Political brands as butts. *Journal of Public Affairs*, 9, 229–237.
- Baran, E. (2009). *Süleyman Demirel dönemi karikatürlerde karşılaştırmalı siyasi söylem analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayram, Y. (2009). Türkiye'de siyasi karikatürün yeri ve 11 nci cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin siyasi karikatürlerin çözümlenmesi. *Selçuk İletişim Dergisi*, 6 (1), 107-123.
- Bergen, B. (2004). To awaken a sleeping giant. cognition and culture in September 11 political cartoons. *Language, Culture and Mind*, 23-35.
- Bieg, S., Grassinger R., & Dresel M. (2017). Humor as a magic bullet? Associations of different teacher humor types with student emotions. *Personality and Individual Differences*, 56, 24-33.
- Bulut, S., & Yaylagül, L. (2004). Türkiye'deki yazılı basında yargıtay ve mafya ilişkisine yönelik haberler. *İletişim Dergisi*, 19, 119-142.
- Büyükkantarçioğlu, S. N. (2012). Söylem incelemelerinde eleştirel dilbilimsel boyut: Eleştirel söylem çözümlemesi ve ötesi. Ömer Özer (Ed.). *Haber Eleştirmek* içinde (ss. 161-199), Konya: Literatürk.
- Calegore, R., & Mullen, B. (2008). About face: Facial prominence of George W. Bush in political cartoons as a function of war. *The Leadership Quarterly*, 19, 107–116.
- Çeviker, T. (1997). *Karikatür üzerine yazılar*. İstanbul: İris Yayınları.
- Escarpit, R. (2016). *Mizah*. M. Yalçın (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi (orijinal baskı tarihi 2016).
- Frowd, C. D., Skelton, F. C., Atherton, C., Pitchford, M., Bruce, V., Atkins, R., Gannon, C., Ross D., Young F., Nelson L., & Hancock, P. J. B. (2012). Understanding the multi-frame caricature advantage for recognising facial composites. *Visual Cognition*, 20 (10), 1215–1241.
- Gökçe, R. (1946). Mizah. *Mizah*, Cilt 1, Sayı 1, 1-20.
- Hassan, M. (1996). Karikatür ve iletişim, *Ankara 2. Uluslararası Karikatür Festivali* içinde (ss. 33-40). Ankara: Karikatür Vakfı Yayınları.
- Kamiloğlu, Z. (2013). Penguen dergisinden hareketle türk karikatür tarihinde mizahın saldırı işlevi. *Milli Folklor Dergisi*, Yıl 25, Sayı 98, 165-173.
- Marin-Arrese, J. (2008). Cognition and culture in political cartoons. *Intercultural Pragmatics*, 5 (1), 1-18.
- Mazid, B. E. (2008). Cowboy and misanthrope: A critical (discourse) analysis of bush and bin laden cartoons. *Discourse & Communication*, 2 (4), 432-457.
- Melanhoğu, D., Esra K. T., Banu Ö. (2012). Yabancılar Türkçe öğretiminde karikatür kullanımı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9 (12), 241-256.
- Mutlu, E. (2014). *İletişim sözlüğü*. Ankara: Sofos Yayıncılık.
- Oral, T. (2001). *Politika ve çizimler*, Ankara: 7. Uluslararası Karikatür Festivali.
- Öğdü, H. (2011). *Türk siyasal hayatının karikatür üzerinden analizi: Akbaba Dergisi örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdeş, H. (2010). *Osmanlı mizah basınında batılılaşma ve siyaset (1870-1877)*. İstanbul: Libra.
- Özer, A. (2007). *Karikatür yazıları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Özer, Ö. (2015). Teun Adrian Van Dijk örneğinde eleştirel söylem çözümlemesi. B. Yıldırım (Haz.). *İletişim Araştırmalarında Yöntemler Uygulama ve Örneklerle* içinde. (ss. 197-287). Konya: Literatürk Academia Yayınları.
- Rachel, M. C., & Mullen B. (2008). About face: Facial prominence of George W. Bush in political cartoons as a function of war. *The Leadership Quarterly*, 19, 107-116.
- Refaie, E. (2009). Multiliteracies: How readers interpret political cartoons. *Visual Communication*, 8 (2), 181-205.
- Salsman, R. M. (2015). Common caricatures of self-interest and their common source. *Resason Papers*, 37 (2), 79-108.
- Seymour-Ure, C. (2001). What future for the British political cartoon? *Journalism Studies*, 2 (3), 333-355.
- Swain, E. (2012). Analysing evaluation in political cartoons. *Discourse, Context & Media*, 1, 82-94.
- Syamsuri, A. S., & Muhsin, M. A. (2016). The effectiveness of caricature media in learning writing of argumentation paragraph. *Theory and Practice in Language Studies*, 6 (11), 2079-2086.
- Treanor, M. & Mateas, M., (2009). Newsgames: Procedural rhetoric meets political cartoons. *Digital Games Research Association*, Digital Games Research Association, 1-8.
- Topuz, H. (1986). *İletişimde karikatür ve toplum*. Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Topuz, H. (1996). Karikatür ve iletişim. *Ankara 2. Uluslararası Karikatür Festivali* içinde (ss. 9-14). Ankara: Karikatür Vakfı Yayınları.
- Turan, M. O. (2012). Gazetelerde yayınlanan siyasi karikatürlerin göstergebilimsel çözümlemesi: 2011 genel seçimleri örneği. *Selçuk İletişim Dergisi*, 7 (2), 1-19.
- Türten, E. (2015). Soma maden faciası karikatürlerinin değerlendirilmesi: Salih Memecan, Mehmet Çağçağ, Osman Turhan ve Behiç Ak örnekleri. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 3 (2), 137-158.
- Uslu, H. (1996). Karikatürle iletişim, *Ankara 2. Uluslararası Karikatür Festivali* içinde (ss. 59-61). Ankara: Karikatür Vakfı Yayınları.
- Vrabel, J. K., Zeigler-Hill, V., & Shango, R. G. (2017). Spitefulness and humor styles. *Personality and Individual Differences*, 105, 238-243.
- Yıldırım, B. (2015). Mizahta yerel unsurların kullanımı ve toplumsal eleştiri söyleminin geliştirilmesi: Erzurum'da yayımlanan Fıfırık Dergisi örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (2), 121-160.

